

BISKUPSKA PALAČA U DUBROVNIKU

BISKUPSKA PALAČA U DUBROVNIKU

Dubrovnik, 2018.

PREDGOVOR

Svaka bi kulturna baština trebala biti zajedničko dobro cijele društvene zajednice, a u slučaju dubrovačke baštine koja je dio zaštićene svjetske kulturne baštine, ona pripada i cijelome čovječanstvu. Upravo zato spomenici kulture zahtijevaju zajedničko poštovanje i brigu svih. Primjer palače obitelji Sorkočević (Sorgo), koja je od sredine 19. stoljeća postala sjedište dubrovačkih biskupa, posebno je ilustrativan. Ta je palača – kao i sâm Grad – izgrađivana kroz više epoha, u više stilova i od više majstora, spretno skloplivši sve njihove različitosti u skladnu cjelinu. Tako je s vremenom postala, puno više od spomenika arhitekture ili reprezentativne palače jedne

moćne vlasteoske obitelji, spomenikom slojevitoga i istodobno skladnoga razvoja Grada i njegove kulture i života. Upravo je zato nakon oštećenja koja je pretrpjela od potresa u travnju 1979. godine Biskupska palača u posljednjih trideset godina postala predmetom brige šire društvene zajednice. U njezino istraživanje i obnovu bili su uključeni pojedinci i institucije lokalne, regionalne i nacionalne razine koji se bave zaštitom i obnovom spomenika, ali i dobrotvorne institucije izvan naše domovine. Njihov angažman, osim uspješno okončanoga posla koji je svima njima i svima nama na čast, pokazuje još nešto, a to je da kulturna baština svojom složenošću i vrijednošću zaista

zahtijeva razumijevanje u širemu kontekstu, ali i širu brigu.

Tridesetogodišnje iskustvo obnove Biskupske palače naučilo nas je još nešto. U ta se tri desetljeća Grad uvelike promjenio. Nakon spomenutoga potresa i opsežne obnove Grada koja je uslijedila, nastupila su nesretna ratna i poratna događanja i potom nastavak obnove. Nekako usporedo s obnovom započeli su se događati procesi koji su jedan od najtežih ožiljaka na tijelu našega Grada – možda čak teži i od onoga ratnoga jer nas je onaj pročistio i osnažio dok ovaj dovodi u pitanje i samu opstojnost Grada – a to je njegova postupna depopulacija. Ovaj depopulacijski proces može ostaviti dojam kako su u Gradu obnovljena zdanja, ali da je naš Grad ljeti samo grad turista, a zimi grad duhova.

I dubrovački biskup bio je jedan od onih koji su bili prisiljeni napustiti Grad. Obnovom Biskupske palače omogućen je povratak dubrovačkoga biskupa u Grad. Svjesni smo da palače pripadaju duhu nekih drugih vremena i drukčijih običaja te da život u palači i nije posve u duhu vremena i slike koju bi trebala ostavljati Crkva dvadeset prvoga stoljeća, zato se nadamo da će se u budućnosti možda moći pronaći i neko prikladnije rješenje unutar stare gradske jezgre, bliže duhu našega vremena i današnje slike Crkve.

Zbog trajne želje stanovnika Grada da se dubrovački biskup vrati živjeti u Grad i potrebe da se potakne obrnut proces od postojećega depopulacijskog, slobodni smo smatrati kako je ovaj povratak i za Dubrovačku biskupiju i za Grad od iznimne važnosti, za što zahvaljujemo mnogim dobročiniteljima koji su to omogućili. U tom nas kontekstu Biskupska palača, čak i obrnuto od onoga što se može razumjeti pod pojmom palače, uči poniznosti i poštovanju. Ta poniznost i poštovanje uključuje osobito sve one koji su se, na ovaj ili onaj način, nekad riječima, nekad postupcima, uvijek ponovno interesirali kad će se to dogoditi, ali i sve one koji su na različite načine to omogućili. Također, upravo su poniznost i poštovanje stavovi koji nas obvezuju i u našemu odnosu prema samoj građevini koja je, ovakva kakva jest, svojim novim postavom, namještajem, umjetninama i ambijentom, ponovno postala ne samo biskupov dom nego i prvorazredni spomenik rezidencijalne arhitekture grada Dubrovnika.

Mate Uzinić, dubrovački biskup
U Dubrovniku na blagdan Gospe od Orašca,
2. srpnja 2018.

BISKUPSKA PALAČA U DUBROVNIKU

Akvarel austrijskoga pukovnika Fedora Karačaja s prikazom dubrovačke luke iz 1838. godine

Palača obitelji Sorkočević na zapadnom kraju Pustijerne – Biskupska od 1854. – okrenuta je užim pročeljem prema baroknome katedralnom trgu, a bočne joj se fasade protežu ulicama Kneza Damjana Jude, odnosno Od Pustijerne. Istočno začelje oblikovano je istom 1887. na mjestu ranijega vrta koji se nalazio uz palaču. Povijest ove palače ima barem pet distiktivnih razvojnih faza. U njezinu se jezgri u prizemlju još uvijek razaznaju elementi regulacije Grada iz vremena prije gradskoga Statuta iz 1272. godine kojim je Pustijerna bila podijeljena u blokove malih kvadratičnih parcela, s dvostruko izgrađenim nizovima, orijentiranih u smjeru sjever-jug.

Kada je tijekom 13. i 14. stoljeća Pustijerna postala preferirana rezidencijalna četvrt dubrovačkoga trgovaca patricijata koje se uzdiglo s pomoću brodarstva širom Mediterana i kopnene trgovine na balkanskom potkontinentu, pokrenut je niz urbanističkih promjena, ponajprije objedinjavanjem manjih srednjovjekovnih kuća u veće sklopove.

Ova je palača postala s vremenom jedno od najvažnijih sjedišta obitelji Sorkočević (Sorgo) koja se postupno uvrstila među najmoćnije, najuglednije i najvitalnije među vlasteoskim rodovima. Prema predaji, obitelj je arbanaškoga podrijetla i u Dubrovnik je

Palača Sorkočević na Pustijerni sa gradskih zidina nad gradskom lukom

prispjela iz Kotora; Sorkočevići su prihvaćeni u patricijat nakon što su, navodno, u vrijeme velike gladi dopremili veliku količinu sijerka (*Sorghum, Sorgo*): »Tri godine dolazio je u grad s lađama natovarenim prosom, zobi i drugim žitom i prodavao ga građanima i povrh zaloga koje su mu dali. Tako je stekao prijateljstva i kumstva u gradu, koja su na kraju dovela do toga da ga je vijeće izglasovalo za dubrovačkoga plemića.« U slaveniziranim oblicima navode se kao Sorgočević i Sorkočević, od druge polovine 14. stoljeća kao Sorgo, kolokvijalno Sorkočević, a u doba nacionalizacije prezimena i kao Sijerkovići.

Nakon što je 1470. – 1475. godine prema gradskoj luci podignut novi gradski zid i trasirana današnja ulica Kneza Damjana Jude (koja se prema starome nazivu kule sv. Ivana sve do početka 20. stoljeća nazivala Ulica od Mula), okomite komunikacije koje su se strmo preko Pustijerne spuštale prema luci izgubile su prvotnu važnost. Sjedinjujući više srednjovjekovnih čestica u čitav blok, Sorkočevići su tada mogli posvojiti krak jedne od takvih poprečnih ulica – ondje gdje prema južnom pročelju palače izbjeg ulica Đura Baglivija - i postaviti glavni portal na južnom pročelju palače. Palača

Sjeverno pročelje palače s ulicom Kneza Damjana Jude u pogledu s gradskog zida površi luke, te s katedralom u stražnjem planu

Kruna cisterne rustično klesanoga
ornamenta all'antica s prikazom (metalne)
vaze, iz sredine 16. st., uz južni portal
palače Sorkočević

je u to doba zacijelo bila u značajnoj mjeri preoblikovana. Kamena greda na kojoj je upisana godina MCDLXXIV. uzima se obično kao *terminus post quem non*. Toj godini odgovara stil nekoliko elemenata unutrašnje opreme poput, naprimjer, kamina s obiteljskim grbom.

Ipak, valja zapaziti da je spomenuta greda ugrađena samo kao spolja nad lukom otvora lože u prvoj katu. Južni portal palače – ili barem njegova luneta – kao i elementi arhitektonske plastike poviše njega te monumentalni umivaonik i ormari u unutrašnjosti (makar danas nisu na izvornome mjestu), mogu se pripisati Jakovu de Spinisu (*Jacques de l'Epine, Jacobus Ghespinus*) iz Orleansa, majstoru „druge renesanse“, djelatnom u Dubrovniku od 1552. do 1564. godine.

Grb Sorkočevića na južnom portalu
obiteljske palače na Pustijerni

Jakov de Spinis (djelatan u Dubrovniku od 1552.
do 1564.), južni portal palače s Dijaninom ložom
na katu

Jakov de Spinis, Maskeron
s prikazom Neptuna na pilu u palači

*Manieristički oslikani tabulat
Dijanine lože*

U svome obraćanju Vijeću umoljenih (Senatu) s molbom za stalnu službu taj se Francuz predstavlja: „Ja sam prije svega kipar koji radi u mramoru i drvu, graditelj tvrđava, palača i stambenih kuća za građane, a znam isušivati močvare i isušivati vodena zemljišta.“ Igor Fisković

mu je uvjerljivo atribuirao projekte nekoliko važnih palača i ljetnikovaca, poput manierističkoga ljetnikovca Crijević-Pucić u zapadnome predgrađu Dubrovnika i palače patričijske obitelji Gučetić (zvana Martinušić) na uglu Ulice od puča i Celengine (Ulice sv. Josipa). Nizom dosad

*Manieristički oslikani i pozlaćeni kasetirani tabulat
najreprezentativnije dvorane u palači (1560-ih godina)*

prepoznatih djela Jakov De Spinis preobrazio je rječnik ornamentike u Dubrovniku druge polovice 16. stoljeća, crpući dobar dio svoje motivike iz kasnorenescensnih groteski. Nećemo pogriješiti ukoliko mu pripišemo projekt preoblikovanja Sorkočevićeve palače tijekom 50-ih ili 60-ih godina šesnaestoga stoljeća. O tome još uvjek sugestivno govorи organizacija prvoga, odnosno drugoga kata njezina jugozapadnog dijela. Poviše spomenutoga portala nalazi se mala loža, jedinstvena u ovakvoj prostornoj dispoziciji u dubrovačkoj stambenoj arhitekturi. U središtu kasetiranoga stropa, oslikanoga kasnorenescensnim groteskama stoji božica Dijana, pa bismo ložu slobodno mogli zvati njezinim imenom.

Uz tu se Dijaninu ložu nalazi najreprezentativnija dvorana unutar čitavoga sklopa. Reambulacija učinjena prigodom primopredaje palače u posjed biskupije u veljači 1854. godine, opisuje je ovako: *Sala... di pavimento in tavole... il soffitto a rilievo e con qualche pittura. Questa in altezza eccede d'un terzo gli altri locali, e nella quale vi è un camerino alla francese. (...) Riječ je o oslikanome i pozlaćenome kasetiranom tabulatu, zaista posebnome u hrvatskoj kasnorenescensnoj stambenoj arhitekturi. NNa njemu je prikazana apoteoza alegorija Astronomije i Muzike, Poezije i Slikarstva (sve, vjerovatno, s preslikom 19. stoljeća). Inače, isti dokument (dosad u literaturi nekorišten, a čuvan u Biskupske arhivu) bilježi da su na podu u Dijaninoj loži quadri veneti.*

Alegorija Astronomije

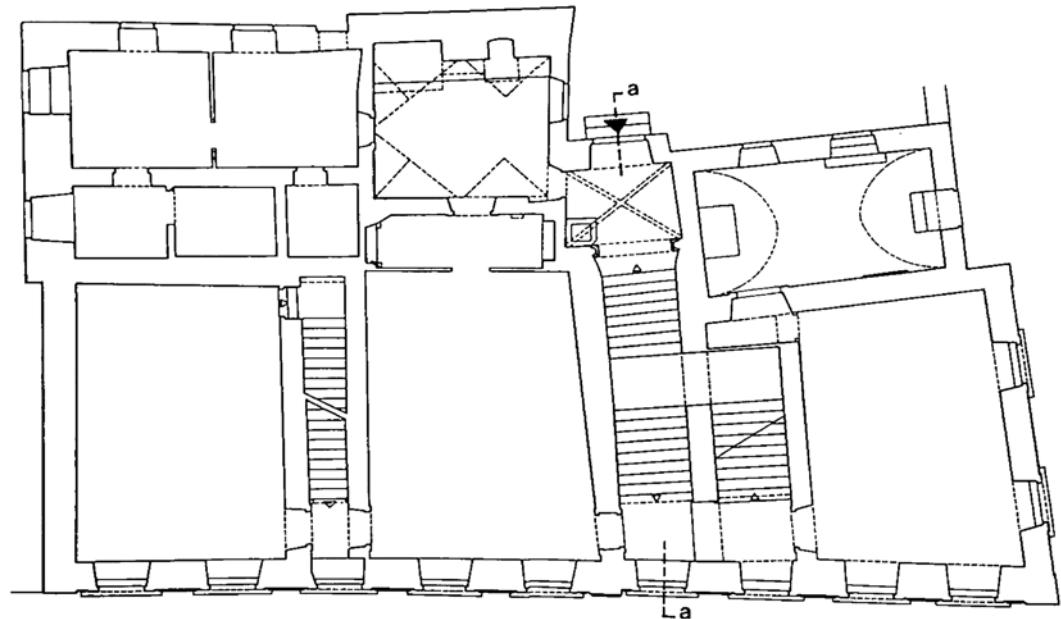
Alegorija Slikarstva

Palača je sigurno pretrpjela znatna oštećenja u Velikoj trešnji od 6. travnja 1667., pa je Luko Junijev Sorkočević (1651. - 1728.) koncem 80-ih godina sedamnaestoga stoljeća poduzeo ambicioznu rekonstrukciju svoje obiteljske rezidencije. Početkom 1689. godine Senat, međutim, povjerava Malomu vijeću nadzor nad izvođenjem radova „kako gradnja plemića Luka Junija Sorkočevića ne bi nanijela kakvu štetu trgu pred katedralom“. Malo vijeće koncem 1691. gradnju čak i obustavlja, tražeći da projekt revidira fra Tommaso Maria Napoli, vrlo sposoban arhitekt, tada u dubrovačkoj službi kao peti u nizu državnih arhitekata angažiranih na obnovi Grada nakon potresa.¹ S obzirom na asimetričnu račlambu sjeverne fasade Sorkočevićeve palače, čije prozorske osi pilastri dijele na istočni dio, s pet osi otvora, te zapadni, sa četiri osi, Katarina Horvat-Levaj je prepostavila da se Napolijeva zadaća svodila na „skraćivanje“ Sorkočevićeve palače za širinu jedne prozorske osi, zbog želje Senata da sačuva format *pjacete* koja se formirala

pred novom katedralom. A baš u isto vrijeme, od 1691. godine, upravo je na katedrali Tommaso Maria Napoli radio prilagođavajući i mijenjajući izvorni projekt (koji je bio izradio Andrea Buffalini) uvođenjem modernijega tipa nadsvođenja. Naime, zamjenivši predviđeni bačvasti svod križnim, oslobođio je zidove glavnoga broda za otvaranje znatno većih prozora te je istodobno oblikovao krovne terase s balustradama nad bočnim kapelama, kao i nad sakristijom i moćnikom sa svake strane svetišta. Kao arhitekt u službi Dubrovačke Republike projektirao je u isto vrijeme i kapelicu u Kneževu dvoru domisljato utisnuvši njezin ovalni tlocrt, s ingenioznom unutrašnjom artikulacijom, u uski prostor prvoga kata južnoga krila Dvora, između trijema atrija i dvorane. Uvjerljivo je dokazano kako je Napoli na masivnu renesansnu jezgru Sorkočevićeve palače prigradio čitavo zapadno pročelno krilo, istodobno nadogradivši cijeli treći kat. Uspostavom reprezentativnoga stubišta koje funkcionira kao samostalna arhitektonска

¹ Glasoviti dominikanac Tommaso Maria Napoli (1659. - 1725.), arhitekt, matematičar i graditelj, poznat je po inovativnim planovima sicilijanskih vila te kao teoretičar barokne arhitekture, čiji traktat *Utriusque Architecturae* (1688.) razglaba geometrijske formule za poligonalne tvrdave i planove palača u kojima je posebna pažnja

pridana organizaciji njihovih stubišta. Prvo izdanje traktata posvetio je slavnomu rimskom arhitektu Carlu Fontani kojega su Dubrovčani pozivali kao konzultanta u planovima obnove grada, pa se prepostavlja da je Napoli u Dubrovnik mogao doći na njegovu preporuku.

Tlocrt prvog kata biskupske palače

tema, oblikujući snažnu vertikalnu osovinu te nizanjem portala koji, povezujući dvorane okrenute sjeveru, stvaraju gotovo svojevrsnu perspektivnu fugu (*enfilade*). Tommaso Maria Napoli postigao je efekt monumentalne sjedinjene arhitektonske kompozicije inteligentno „posvojivši“ prostore koji su ostali u sačuvanoj jezgri renesansne palače.

Na palači je prepoznata i arhitektonska dekoracija koju je klesao Nikola dello Gaudio iz Napulja, također djelatan i u obnovi Kneževa dvora. On je već 1690. u korčulanskome kamenolomu naručio – prema vlastitome modelu – brojne klesane elemente, od čega dvadeset četiri prozora, žlebove i čak dvjesto kamenih konzola.

*Obiteljski grb
Sorkočevića naslikan na
tronu s elaboriranom
iluzionističkom
arhitekturom u predvorju
palače u priueemlju
(1690-ih)*

Iz prostranoga predvorja u prizmlju pristupa se poprečno orijentiranom dvokrakom stubištu koje se na podestima na svakome katu otvara nasuprotnim portalima prema dvorani koja gleda prema katedrali, odnosno dvjema dvoranama koje se nižu prema istoku. Zasebnim krakom na razini prvoga odmorišta glavno je stubište povezano sa spomenutim renesansnim portalom na južnome pročelju, prema Ulici od Pustjerne. Zidovi glavnoga stubišta ukrašeni su *grisaille* slikarijama s prikazima božice Atene (Minerve) i Muza u nišama, a u izvedbi se mogu razlikovati ruke barem dvojice slikara. Slikarije na sve četiri strane predvorja slave obiteljski grb Sorkočevića koji je naslikan postavljen na tron s raskošno

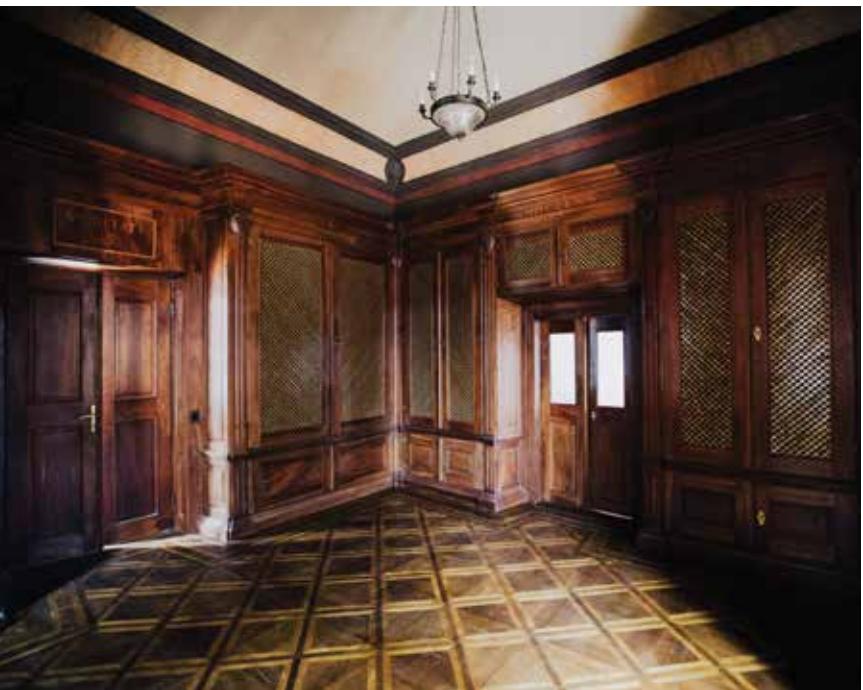
elaboriranim iluzionističkim arhitekturom. Te su slikarije zacijelo suvremene arhitekturi 90-ih godina sedamnaestoga stoljeća, dok su one na stropu nastale u neorokoko stilu u devetnaestome stoljeću. U središnjemu ovalu na stropu izvorno je vjerojatno stajalo platno sa slikom, uklonjeno nakon što je palača sredinom 19. stoljeća adaptirana u biskupsku rezidenciju. Na to upućuje i konstatacija u spomenutome dokumentu o primopredaji palače iz veljače 1854. godine da je na podu predvorja *pietra ben battuta*, a da je *soffito in buon stato*.

Ipak, reprezentativni je Napolijev projekt vjerojatno već koje desetljeće nakon dovršetka doživio manje izmjene. Veliki

*Zidna slikarija (1800-ih) na
stropu u predvorju prizmlja
biskupske palače*

*Grisaille slikarija s prikazom
Muze na postolju u niši
(poč. 18. st.), na središnjem
stubištu palače*

Biblioteka Luke i Miha
Sorkočevića (1770.),
najstarija sačuvana privatna
knjižnica na hrvatskoj obali

francuski prozori na drugome katu su, naprimjer, zazidani u zoni balustara. U isto vrijeme, u najmirnijemu dijelu palače na trećem katu, 1770. godine uređena je biblioteka pored koje se nalazio studiol (radna soba). Opisi joj opravdano pridaju značajnu pažnju: u spomenutome aktu o primopredaji palače iz 1854. izrijekom se opisuju dvije sobe *che guardano il piazzale della Cattedrale ... con soffitto e decente pavimento di legno nogaro a lustro, nella prima delle misurate stanze ricorrono nei quattro lati gli armadi lavorati a disegno di noce a lustro, nello stato di perfetta manutenzione.*

Vrlo je važno i što se iz istoga dokumenta može dobrim dijelom razumjeti kako je funkcionalira cijelina palače tijekom 18. stoljeća. Obiteljska kućna kapelica (*con altare*

in sufficiente stato) nalazila se, naprimjer, u pročelnoj sobi, na zapadnoj strani prvoga kata. U svakome slučaju, postupnim rastom, združivanjem okolnih čestica, posvajanjem dijelova javnoga prostora (uključujući na koncu i obližnju crkvicu sv. Kuzme i Damjana) Sorkočevićeva palača na Pustijerni postala je, kao samostalni volumen, najmonumentalnije privatno zdanje baroknoga Dubrovnika – urbanistička činjenica prvoga reda. O tome svjedoči više prikaza stare gradske luke, među kojima je osobito rječit akvarel austrijskoga pukovnika Fedora Karačaja iz 1838. godine. Zbog visine gradskog zida, na njemu ne vidimo jedino barokni vrt istočno od volumena kuće.

Luka Junijevoga Sorkočevića naslijedio je Antun Lukov Sorkočević (1693.–1765.).

Oslikani grednjak jedne
od dvorana u palači

humanist i poklisar, član poznate dubrovačke Akademije ispravnijeh (*Accademia otiosorum eruditorum*), koji je, dakle, bio prvi od Sorkočevića rođenih u novoobnovljenoj palači. Njegova je kćer pjesnikinja Katarina Sorkočević (1729.–1792.), majka prosvjetiteljskoga pisca Toma Baseljića (Bassegli); sinovi su znameniti skladatelj Luka Ignacije Sorkočević (1734.–1789.) te pjesnik, prevoditelj i poklisar Miho Sorkočević (1739.–1796.), koji je bio član rimske Arkadije, dopisni član padovanske Akademije znanosti i osnivač dubrovačke akademije *Società patriotica* (1793.–1794.).

Salon Luke i Miha u obiteljskoj palači »na Pustijerni« posjećivale su najistaknutije humanističke figure onoga vremena – Ruđer Bošković, Alberto Fortis, Julije Bajamonti.

Potonji, naprimjer, godine 1785. moli Miha Sorkočevića da mu pošalje Gluckovu operu *Alceste*, koju su zajedno svirali na čembalu tijekom jednoga od njegovih boravaka u Dubrovniku. Iz Lukina dnevnika vidimo da on je s Gluckom i Haydnom održavao osobne veze. Bajamonti je u salonu palače 1787. svirao *Requiem* za Rudera Boškovića. (Requiem je trebao biti izveden na zadušnicama u katedrali, ali je prekasno stigao brodom s Hvara.) U palači se također čuvalo Boškovićev portret naslikan 1760. u Engleskoj.

Luka se do 1763. godine vratio u Dubrovnik gdje je obnašao brojne dužnosti. Skladatelj naših najljepših pretklasicističkih simfonija živio je u palači „na Pustijerni“, povremeno boraveći u ubavim ljetnikovcima u Komolcu

ili na Lapadu. U razdoblju od 1766. do 1778. u ovoj mu se palači rodilo sedmoro djece, među kojima skladateljica Marina Sorkočević, udana Gučetić, (1767. – 1842.) i poklisar, književnik i skladatelj Antun Sorkočević (1775. – 1841.), čijom je smrću u Parizu 1841. godine izumrla ova *casata* Sorkočevića.

Luku Sorkočevića je 1788. godine obuzela depresija (tada su je zvali melankolijom) te je u dobi od 55 godina sebi oduzeo život 11. rujna 1789. bacivši se, navodno, s trećega prozora na drugome katu palače. Po dubrovačkoj legendi taj je prozor potom zazidan.

Francuskom okupacijom Dubrovnika u palaču se uselio general Jacques Alexandre Lauriston, nakon što je 27. svibnja 1806. zauzeo Dubrovnik, a ostali su se časnici nastanili u boljim domovima vlastele i pučana. Napoleonova je vojska za svoje potrebe desakralizirala čak 15 crkava u Dubrovniku, a školsku zgradu isusovačkoga (u tome trenutku pijarističkoga) Kolegija pretvorila u vojnu bolnicu. U danima rusko-crnogorske opsade (lipanj/srpanj 1806.) Sorkočevićeva je palača bila bombardirana sa

Srđa. Među pogodjenim palačama i kućama, posebno je stradala i nedaleka barokna nadbiskupska palača, za koju je godine 1721. adaptiran sklop bivše palače Ranjina južno od katedrale.² Posljednji dubrovački nadbiskup i metropolit Nikola Ban (1736. – 1815., nadbiskup od 1800.), bio je stoga prisiljen iseliti u »očinsku kuću«.

Posljednji obiteljski vlasnik palače na Pustijerni bio je Antun Lukin Sorgo (Sorkočević). Imao je trideset godina kad ga je 1806. zapala čast da kod cara Napoleona zastupa domovinu u pogibelji, njega – gorljivoga frankofila, koji je „umjereno ljubio svoju malu otadžbinu na moru“. Njegov ljubazni, a skeptični i sarkastični karakter, posve po mjeri dubrovačke vlastele, sočno opisuje Lujo Vojnović anegdotom koja je postala jednom od ključnih metafora u *Dubrovačkoj trilogiji* njegova brata Iva: „Sorgo dva puta mjeseca ne odgovaraše na Senatska pisma. Gospoda mu poslaše nova sa kurirom Ivom Messi koji, predavši mu službene depeše, pomenu riječ: „Republika!“ Sorgo, koji se oblačio, uskliknu: „Republika! Što je još

² Palača, adaptirana 1721., bila je predana na uporabu novomu nadbiskupu, dominikancu Rajmundu Gallaniju (1722. – 1727.), a u njoj su do pada Republike stanovali nadbiskupi: karmelićanin Filip Iturbide (1727. – 1728.), franjevac Andđelo Franchi-Franković (1728. – 1751.), dominikanac Hijacint Marija Miljković (1752. – 1757.), dominikanac Arkandeo Lupis (1757. – 1767.), Nikola Pugliesi-Puljizević (1767. – 1777.), benediktinac Grgur Lazzari (1777. – 1792.), franjevac Lujo Spagnoletti (1792. – 1799.) te posljednji nadbiskup Nikola Ban do 1806. godine (nadbiskup od 1800. do 1815.). Oni nisu mogli biti njome oduševljeni već zbog nereprezentativnoga pristupa glavnemu portalu, kroz labirint uličica koje su meandrirale ispod srednjovjekovnih nadsvođenih prolaza.

Položaj prve ranosrednjovjekovne nadbiskupske palače još je uvijek predmet rasprava. Pretpotresna nadbiskupska palača nalazila se nešto istočnije od položaja Ranjinine palače, na samome rubu utvrđenoga predjela Pustijerne, obuhvativši djelomično i trg uz bočnu stranu stare romaničke katedrale. Nadbiskup Pietro de Torres spasio se za vrijeme Velike trešnje 6. travnja 1667. godine iz te palače bijegom kroz prozor jer ga je potres zatekao u kapelici dok je slavio misu. Prije adaptacije Ranjinine kuće nadbiskupi su živjeli u privatnim kućama, a privremena palača nalazila se 1691. – 1718. u prvoj općinskoj kući na Placi koja je mostom bila povezana sa Divonom u kojoj je na prvome katu bila uređena kućna kapelica.

Portret dubrovačkoga vlastelina za kojega predaja kaže da predstavlja Antuna Sorkočevića, „posljednjega Dubrovčanina“. (Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku)

vrag nije odnio?“ pak zazvoni slugi: „Antune, donesi mi velatu!“ Fraze su par excellence dubrovačke (...).“

Antun je nakon francuskoga ukinuća Republike u siječnju 1808. godine – iako odsutan – u travnju 1808. postao prvi *mairie* (gradonačelnik) Dubrovnika, ali je dužnost preuzeo tek 1810. godine. Na povratku u Grad, hodočasti u Voltaireov Ferney, posjećuje Madame Staël na Ženevskome jezeru i salon Isabelle Teotochi u Veneciji. Prijateljevao je s maršalom Auguستeom Marmontom – još jednim gostom (da ne kažemo okupatorom) palače na Pustijerni – planirajući osnutak ilirske akademije u Dubrovniku i Ljubljani. Dubrovnik je definitivno napustio u travnju

1811. godine. Za zidove dvorana obiteljske palače u Gradu bio je ranije naručio niz od jedanaest portreta znamenitih Dubrovčana koje je 1821. ponio sa sobom u Pariz da ga podsjećaju na domovinu, a njegovi su ih nasljednici 1878. darovali Samostanu Male braće u gradu.

U tim ratnim vremenima Antun Sorgo spretnim se poslovnim potezima dodatno obogatio u partnerstvu s poduzetnim dubrovačkim Židovima „i tako bješe umnožio bogatstvo svoje kuće kojoj u XVI. vijeku pripadaše, može se reći, petina cijelog Dubrovnika“. Po uspostavi austrijske vlasti (1814. – 1815.), palaču pokraj

Barokna kuhinja interpolirana u renesansni prostor na prvom katu

dubrovačke katedrale prodao je 4. srpnja 1815. dubrovačkim židovskim trgovcima Abrahamu Salamonu Pardu i Danijelu Jakovu Terniju za 32.000 franaka. Uloživši kapital u francuske vrijednosnice, Antun Sorgo nastanio se u Parizu u ulici Saint Honoré. Kako navodi Lujo Vojnović, on tamo „trošaše kao vlastelin, ali ne proispljući kao mnogi drugi dubrovački gospari koji oko Tuilerijskoga Dvora sagorješe prihode Trstenjskih i Ratskih baština.“

Abraham Salomon Pardo – prvi dubrovački Žid u službi nove francuske vlasti – bio je među utemeljiteljima Trgovačko-

obrtničke komore i Trgovačkoga suda u Dubrovniku 1808., a ujedno je bio i jedan od najpoduzetnijih dubrovačkih židovskih trgovaca i bankara u Dubrovniku tijekom francuske uprave. U općinskom vijeću koje je imenovano u siječnju 1812. uz osam plemića (trojica iz obitelji Sorgo, dvojica Bona, te po jedan Giorgi, Menze i Caboga), sjedilo je i osam građana, među kojima su po prvi put bila i dvojica Židova (Josip Mandolfo i Danijel Terni). Židovski su trgovci u razdoblju od 1808. do 1813. praktički vodili opskrbu Grada žitom, solju, uljem i ostalim živežnim namirnicama te su dobro poslovali kao novčarski spekulanti i članovi osiguravajućih i trgovačkih društava.

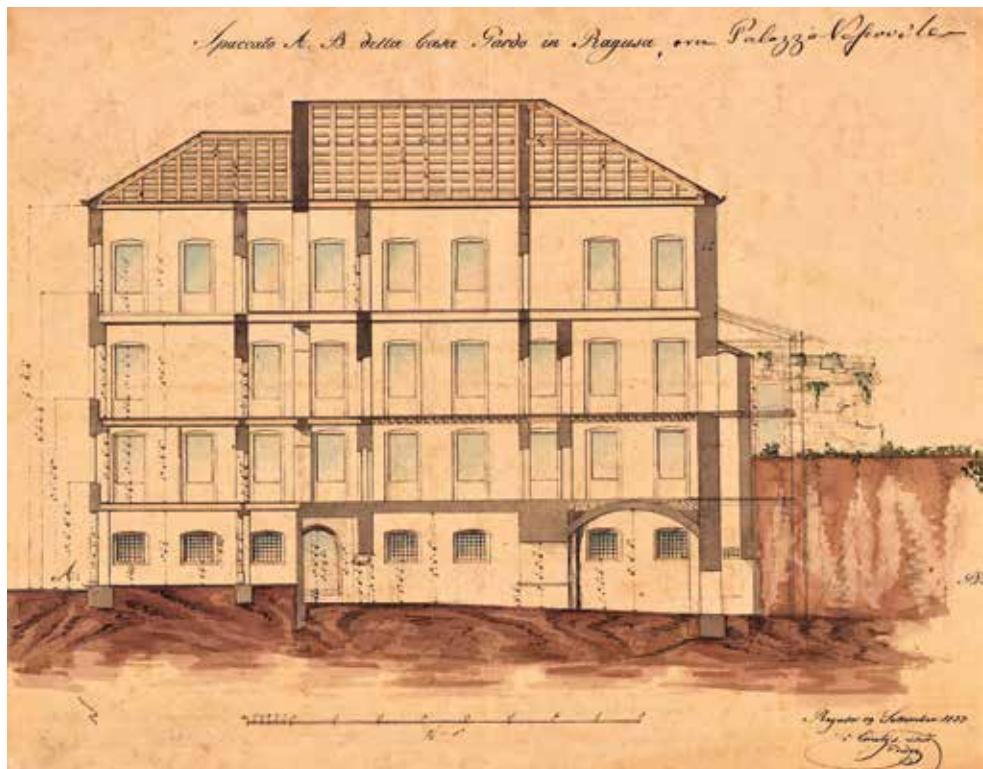

Sud u palači Sorkočević 40-ih godina devetnaestoga stoljeća, iz dopunjenoj prijepisa Vitteleschijeva djela o Dubrovniku. Prema: Notizie di Ragusa, cura di Rita Tolomeo, Roma, 2004.

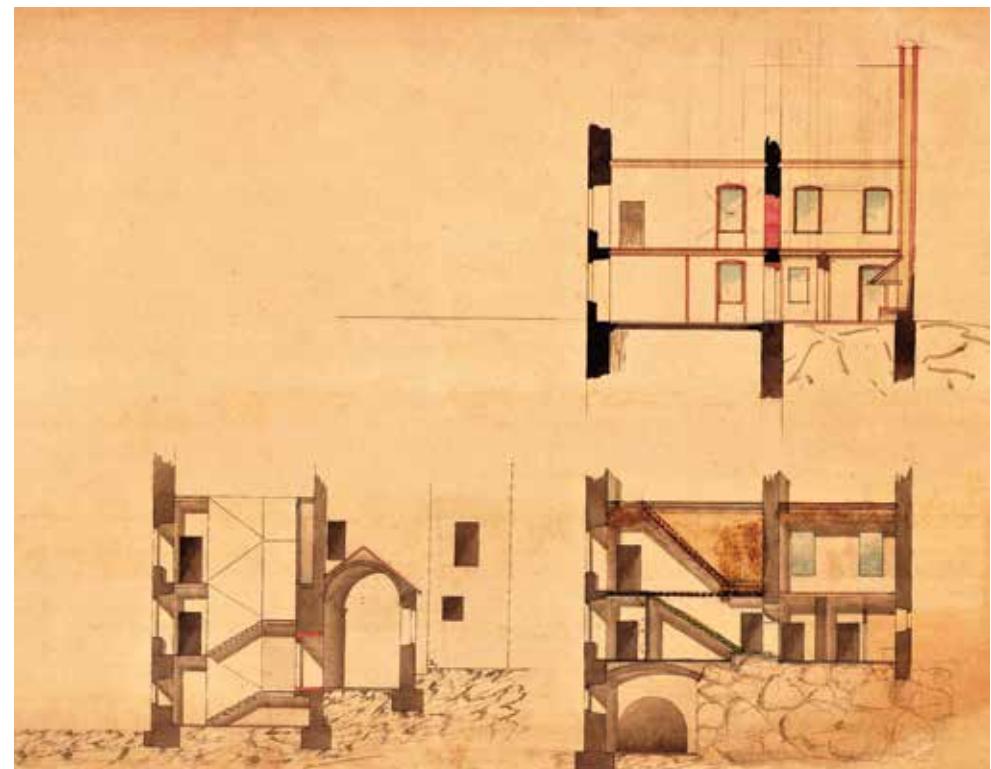
U popisu zgrada u Gradu iz 1817. godine kuća br. 762 – Sorkočevićeva palača na Pustijerni ispred katedrale – naznačena je kao skladište žita. (!) Možemo samo prepostaviti da su njezini prizemni prostori zaista i služili toj svrsi tijekom godina francuske uprave te da su Pardo i Terni s jednom nogom bili u palači i prije negoli su je 1815. kupili. (Usput, u jednome od svojih prvih akata nove su austrijske vlasti već 1814. Židovima zabranile trgovinu žitaricama.)

Austrijska uprava koristila je – iznajmivši je – tijekom 40-ih godina devetnaestoga stoljeća (sad već bivšu) Sorkočevićevu palaču

za potrebe Suda, da bi je Ministarstvo bogoštovljao u fazama, između 1850. i 1853. konačno otkupilo za potrebe biskupske rezidencije. Pregоворi i razmatranja oko nove biskupove rezidencije (Dubrovnik bulom *Locum beati Petri* od 30. lipnja 1828. prestaje biti nadbiskupija i metropolija) trajali su godinama, pa su se razmatrale i druge opcije, naprimjer i obnova stare barokne rezidencije (uz predviđena proširenja), za što je okružni inženjer Giacomo Pozzo izrađivao nacrte i troškovnike. Ozbiljno se razmatrala kupnja i adaptacija sklopa markiza Bone (Bunić), južno od katedralnoga trga na kojem je još donedavno stajala gotička krstionica.

Luigi D'Emillis, Nacrt palače Sorkočević (tada Pardo, dočim se 1837. zove Terni Judita), 19. IX. 1833. Presjek prema sjeveru na kojemu se vidi i stanje vrta, istočno od palače. Legenda na nacrtu: Spaccato A. B. della casa Pardo. Naknadno je dopisano: ora Palazzo vescovile. (Državni arhiv u Dubrovniku, Zbirka nacrtu u spremištu Istok, sv. II., br. 6)

Luigi D'Emillis (1841), Nacrt kapele Terni uz Sud (Tribunal) – stara kapela sv. Kuzme i Damjana, sagrađena na ostacima predromaničke crkve. Pripadala je lokrumskim benediktincima. Postoji dokument iz 1767. u kojemu Sorkočevići mole benediktince da mogu nasloniti svoju "novu kuću" (palača Sorkočević) uza zid kapelice. (Državni arhiv u Dubrovniku, Zbirka nacrtu u spremištu Istok, sv. II., br. 7)

Taj je sklop 1835. najprije bio razmatran kao moguće sjedište četverogodišnje osnovne škole, a potom 1843. godine kao nova biskupova rezidencija. Veoma je instruktivno uspoređivati kako su, uz minimalne građevinske intervencije u unutrašnjosti, iste dvorane u dvama različitim planovima imale posve drugačiju namjenu.

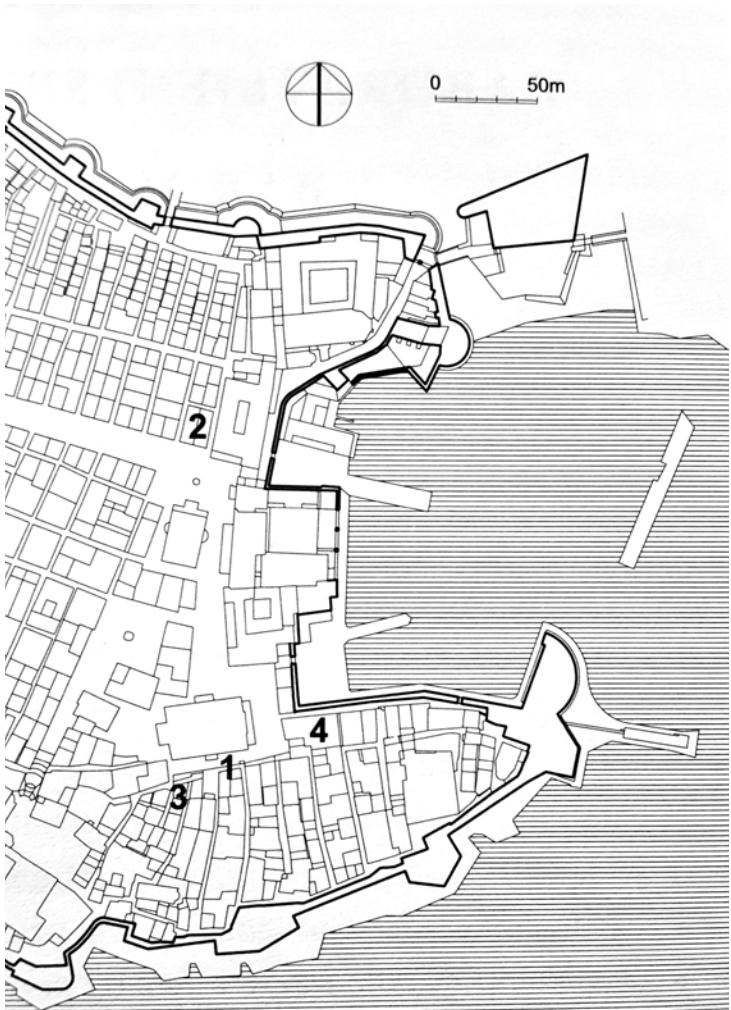
Godine 1833. inženjer Luigi D'Emillis izrađuje nacrte adaptacije palače Sorkočević, tada zgrade Okružnoga suda, za prenamjenu u

Biskupsku palaču. Važnu ulogu u pregovorima imao je biskup Antun Giuriceo (1778.–1842., biskup od 1830.), rodom iz Krka, kao i njegova dva izravna nasljednika. On je doista imao tešku zadaću uspostavljanja redovite crkvene uprave nakon dugogodišnje sedisvakancije, ali i prilagodbe onoga naslijedenoga u crkvenome životu s duhom novoga, postrepublikanskoga doba. No, do danas je možda jedino poznat po tome što je poticao i zajedno se s pjesnikom Antunom Kaznačićem zauzeo za obnovu vanjske feste dubrovačkoga

nebeskoga zaštitnika svetoga Vlaha, što mu je pošlo za rukom 1836. godine (nakon što su je bile zabranile i francuska i austrijska vlast). Ipak, najzaslužniji za ostvarenje ambicioznoga plana koji bi trajno riješio pitanje biskupova smještaja bio je biskup Toma Jederlinić (1798.-1855., biskup od 1842.).³ Ovaj je sposobni i okretni prelat, između ostalog, 1850. utemeljio suvremeno Sjemenište (u zgradu povezanoj sa starom baroknom nadbiskupskom rezidencijom, južno od katedrale), doveo sestre Službenice

milosrđa (Anćele) u Dubrovnik, ponovno doveo isusovce i povjerio im nastavu te potaknuo preuređenje interijera katedrale.

³ Nakon zaređenja za svećenika 1825. Jederlinić je studirao na prestižnome Augustineumu u Beču. Potom je otisao u Goriziju gdje je predavao dogmatiku, nakon čega predaje u Brnu i Padovi. Godine 1837. doktorirao je iz crkvenoga i civilnoga prava te postaje savjetnik u pokrajinskoj vladi austrijskoga Lombardsko-Mletačkoga Kraljevstva. Biskupom ga je imenovao car i kralj Ferdinand I u studenome 1842. i potvrđio papa Grgur XVI., da bi u listopadu 1843. u Veneciji bio posvećen za biskupa. Njegova su iznimna radna energija i životni elan naveli Dubrovčane da mu uz službeno biskupsko pripisu i neslužbeno životno geslo: *Lasciate mi fare!* (tal. *Pustite me raditi!*)

Dubrovnik – situacijski plan s označenim pozicijama nadbiskupskih palača

– 1. pretpostavljena pozicija srednjovjekovne nadbiskupske palače južno od katedrale (1040–1667);

2. privremena nadbiskupska palača u prvoj općinskoj kući na Placi (1691–1718);

3. nadbiskupska palača u otkupljenoj Ranjininoj palači južno od katedrale (1718–1806); 4. biskupska palača u nekadašnjoj Sorkočevičevoj palači na Držićevom poljani (od sredine 19. stoljeća). Prema: K. Horvat-Levaj 2009.

Nekadašnja nadbiskupska palača u otkupljenoj Ranjininoj palači južno od katedrale (1718–1806) u pogledu iz današnje biskupske palače

In Piazza del Pubblico Palazzo dell'Inquisito di Monsignor Antonio Giuriceo

Ulazak prvoga dubrovačkog biskupa Antuna Giuricea 1830. u Grad
Prema: Notizie di Ragusa, cura di Rita Tolomeo, Roma, 2004.

No, izgleda da ni on nažalost nije doživio da useli u svoju novu rezidenciju jer je iznenada, u naponu snage, umro u kolovozu 1855. godine.⁴ Kao što je spomenuto, postupak procjene i kupnje bivše Sorkočevičeve palače za biskupovo sjedište odvijao se u fazama i trajao je bar desetak godina. Zbog velikoga broja suvlasnika (obitelji Terni i Pardo u međuvremenu su se naslijedivanjem i ženidbom razgranale i dijelom raselile van Dubrovnika) otkup je započeo u rujnu 1850. i dovršen je tek tri godine kasnije, a zbog načina crkvene

uprave u austrijskome carstvu većinu je pravnih akata moralo odobriti i dalmatinsko Namjesništvo (vlada) u Zadru. Tako jedan pedantni troškovnik radova u Sorkočevičevoj palači sastavljen 1847., dok se ta unajmljena zgrada još uvijek koristila za sud, davno prije početka adaptacije koja je započela 1854., potvrđuje zapažanja istraživača s kraja 20. stoljeća, tijekom gotovo trideset godina obnove. Svi zidovi palače bili su ožbukani, grednjaci zatvoreni. Tlocrtni raspored središnje dvorane na drugome katu izmijenjen je pregradnjom, a dvorana u sjeveroistočnom kutu bila je proširena, čime je ukinuto usko stubište oblikovano u prostoru nekadašnjega kanala. Još opsežniji građevinski radovi bili su provedeni na trećemu katu.

⁴ Biskup Antun Giuriceo živio je na Pilama (gdje je umro 1842.), a biskup Toma Jederlinić u kući Kaboga na Poljani (u kojoj je umro 1855.).

Biskup Carević u salonu palače, 1929.

Dovršeni su istom 1857., kada je biskup Vinko Čubranić (1802.–1870., dubr. biskup od 1856.) konačno mogao useliti u palaču.

Iz vremena Čubranićevih nasljednika, biskupa Ivana Zaffrona (1807.–1881., dubr. biskup od 1872.) i omiljenoga biskupa-književnika Mata Vodopića (1816.–1893., biskup od 1882.) nema, bar zasad, sačuvanih podataka o većim intervencijama na palači, što bi moglo sugerirati da su zahvati izvedeni sredinom 19. stoljeća bili dostatni i dovoljno kvalitetno napravljeni. Napomenimo kako je, između ostaloga, u reprezentativnoj dvorani s renesansnim tabulatom na drugome katu bila uređena biskupova kućna kapelica, a jedna je od dvorana bila uređena u neogotičkome stilu. Ne treba zaboraviti kako je osim uobičajenih biskupovih privatnih pobožnosti, u kućnoj kapelici Biskupske palače vremenom podijeljen određen broj svetih redova, zaređeno dosta dubrovačkih svećenika,

sklopljen poneki brak, a u njoj je i svaki dubrovački biskup koji je u palači umro bio izložen na odru za posljednji oproštaj.⁵

Jedan od zasigurno najdugovječnijih i najpopularnijih dubrovačkih biskupa uopće, Josip Marčelić (1847.–1928., dubr. biskup od 1894.),⁶ koji je potaknuo i izveo mnogobrojne akcije – dovoljno je spomenuti izgradnju nove zgrade Sjemeništa i odmjereno, ali ipak temeljito uređenje katedrale u duhu historicizma s neorenesansnim retablom

⁵ U palači su odsjeli i mnogi gosti koji su dolazili dubrovačkim biskupima u posjet ili su dolazili na Fest sv. Vlaha. Spomenimo, naprimjer, papinskoga nuncija Ermenegilda Pelegrenettija, zagrebačkoga nadbiskupa Alojzija Stepinca (koji je predvodio Fest 1941. godine), kardinala Franju Šepera i dr.

⁶ Josip Marčelić nakon završetka studija u Zadru zaređen je za svećenika 1870. godine i potom otisao na daljnje studije u Beč gdje je stekao doktorat iz bogoslovija. Od 1873. radio je kao profesor u Zadru, a 1893. imenovan je kotorskim biskupom. Nakon samo godinu dana imenovan je za dubrovačkoga biskupa 18. svibnja 1894. godine.

Biskupska kapelica, 1936.

glavnoga oltara i monumentalnim Radićnim kipovima na pročelju – dio je svoje energije uložio i u održavanje Biskupske palače. Tako su tijekom 1908. godine obavljeni radovi uređenja Palače, kako na vanjštini tako i u njezinoj unutrašnjosti. Određene je radove poduzeo i biskup Josip Marija Carević (1883.–1945., biskup od 1929.) netom po svome dolasku na čelo biskupije 1929./1930., a proveo ih je građevinski poduzetnik Antun Vardjan.⁷ Spomenimo da je Carević bio prvi biskup koji je u Palači uspostavio pravu pinakoteku; kao ljubitelj umjetnosti on je, osim umjetničkih djela koja su bila dio inventara Palače, ondje dao prenijeti neke od oštećenih i zabačenih slika koje su se dotad nalazile na više različitih mesta. Pinakoteka se mogla razgledati po najavi i

imala je svoj inventar kao i rukopisni katalog za posjetitelje, a na restauraciji pojedinih slika biskup je povremeno angažirao i onodobne restauratore. Početkom Drugoga svjetskoga rata Biskupska palača pretrpjela je oštećenja krovista u travanjskome bombardiranju 1941. godine. Za vrijeme desetljetne sedisvakancije nakon odlaska

⁷ Josip Marija Carević rođen je Metkoviću u obitelji dubrovačkoga porijekla. Kao pitomac rimskoga zavoda Germanicum-Hungaricum studirao je i doktorirao filozofiju i teologiju na Papinskoj sveučilištu Gregoriana. Ustoličen je u rujnu 1929. za dubrovačkoga biskupa. Današ je možda najpoznatiji po tome jer je 1935. dao podići križ na Srdu u spomen na 1900 godina od Kristova raspeća. U veljači 1940. odstupio je s biskupske dužnosti i odselio u Zagreb gdje se stavio se na raspolažanje nadbiskupu Alojziju Stepincu. Ubijen je 10. svibnja 1945. kod sela Strmec u Hrvatskome zagorju gdje je trenutno bio u službi, a da se za razloge pogubljenja i mjesto njegova ukopa nikad nije doznao.

Giuseppe Salviati, Poklonstvo kraljeva, konac 16. st.

biskupa Carevića u palači je povremeno boravio apostolski upravitelj Dubrovačke biskupije, povjesničar i kotorski biskup Pavao Butorac (1888.–1966.), da bi se nakon 1944. u nju trajno preselio iz Kotora i u njo ostao i nakon 1950. godine kada je napokon bio imenovan dubrovačkim biskupom. U palaču je potom uselio biskup Severin Pernek (1924.–1997., biskup 1967.–1988.) koji je u srpnju 1967. preuzeo upravljanje biskupijom. U vrijeme njegova biskupovanja Palača je posebno zasjala za jubilarnu Festu sv. Vlaha 1972. godine kada se obilježavalo 1000. godina otkako je sveti biskup Sebaste izabran

za dubrovačkoga Parca; tada je Palača bila okićena za tu priliku izrađenim *stratama* i lovorkama.
Nažalost, Severin Pernek postao je zasad posljednji dubrovački biskup koji je živio u Biskupskoj palači: potresom od 15. travnja 1979. godine ona je pretrpjela veliku štetu. (Zanimljivo je koliko se pozornosti seizmičkim karakteristikama palače posvetilo u njenoj procjeni prije kupnje sredinom 19. stoljeća, podcrtavajući čvrstoću njenih temelja i zidova.) Iako taj potres srećom nije bio razoran kao onaj 312 godina ranije,

iz sigurnosnih je razloga biskup Severin ipak bio primoran iseliti, prvo u Sjemenište, potom 1986. u novu kuću u Gospinome polju, a postupno su iz Palače iseljeni i uredi Ordinarijata te Biskupijski arhiv. Tako je njegov nasljednik, biskup Želimir Puljić (na katedri dubrovačkih biskupa od siječnja 1990. do svibnja 2010.), spletom okolnosti postao jedini biskup u posljednjih gotovo 170 godina koji nije živio u palači uz svoju katedralu. Ipak, u svijesti dubrovačkoga puka to je i dalje ostala biskupova kuća⁸ te je u posljednjim trima desetljećima, koliko Palača nije u stambenoj funkciji, svake godine za Festu sv. Vlaha bilo dirljivo vidjeti kako se prigodom izvijanja barjaka na pozdrav biskupima pred katedralom pokoji stariji barjaktar potom okrenuo i poklonom barjaka pozdravio Biskupsku palaču pod skelama.

Prva istraživanja započeo je Institut za povijest umjetnosti 1984. u sklopu svojih širih istraživanja prostora Pustijerne, a nakon iseljenja biskupa Severina Perneka na Palači su se nastavili provoditi konzervatorsko-restauratorski istražni radovi, prekinuti početkom agresije na Dubrovnik 1991. godine, u kojoj je manja oštećenja pretrpjela i ova Palača (Sve je ove inicijative 1991. godine zaustavio rat na dubrovačkome području.) Konzervatorsko-restauratorski istražni radovi

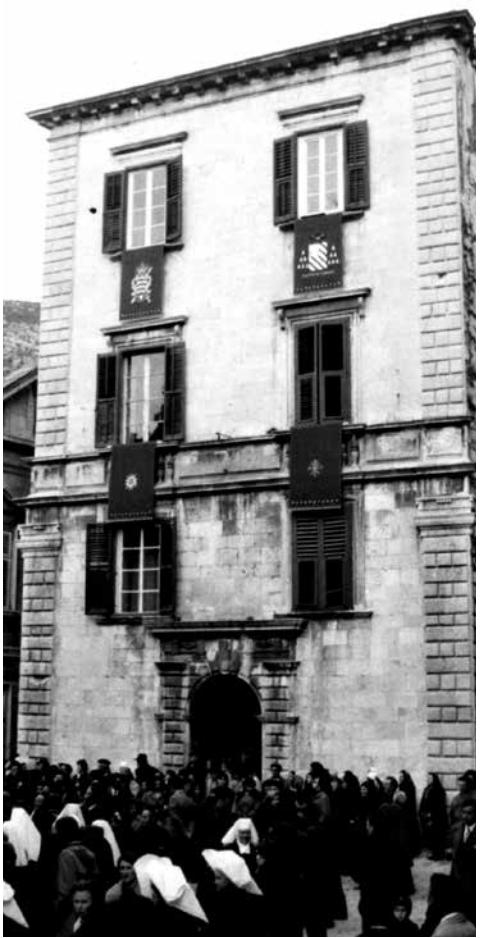

Petar Martinov iz Milana, kameni reljef sv. Vlaha koji se nalazio uzidan u crkvu Gospe od Karmena

završeni su 1993. godine. Voditelj istražnih radova bio je akademik Vladimir Marković koji je i koautor konzervatorskih smjernica za slojeve palače nastale nakon 1667., dok je koautor smjernica za pretpotresne faze građevine bio akademik Igor Fisković, a suradnik pri izradi smjernica bio je arhitekt Ivan Tenšek iz Instituta za povijest umjetnosti.

Palača je kandidirana za izradu projektne dokumentacije na natječaj Getty Foundation preko zavoda za obnovu Dubrovnika sa sadržajem muzeja crkvene umjetnosti. Nakon Domovinskoga rata Zavod za

⁸ Od Drugoga vatikanskog sabora biskupska, pa ni papinska rezidencija više se ne naziva palača nego dom (*pontificalis domus*, *Papal Household*, *casa pontificia*, *maison pontificale*, *Päpstliches Haus*), kao što je bilo i u prвome tisućljeću: biskupova rezidencija zvala se prвotno na latinskom *domus*, a tek od potkraj 10. stoljeća *palatium*.

Pročelje Biskupske palače svečano uređeno za 1000. jubilarnu Festu sv. Vlaha (1972.)

Pročelje Biskupske palače nakon obnove (2018.)

Bogorodica s Djetetom, sv. Ivanom Krstiteljem, Marijom Magdalenom i Zaharijom, kopija prema slici Francesca Mazzole zvanog Parmigianino, sredina 16. st.

obnovu Dubrovnika nastavio je aktivnosti na obnovi Biskupske palače, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu izrađuje projektnu dokumentaciju. Autor idejnoga projekta bio je Ivan Juras, razradu projektne dokumentacije nastavlja Nives Mlinar, projekt konstrukcije Egon Lokošek. Projektna dokumentacija dovršena je 2000. godine kada je ishodena i građevna dozvola za obnovu. Ukupni proces sanacije financiran je sredstvima Ministarstva kulture RH, grada Dubrovnika i Dubrovačke biskupije

u okviru programa Zavoda za obnovu Dubrovnika, osim zadnje faze uređenja, kad je financiranje preuzeila Zaklada Caboga Stiftung. Zamašne radove obnove, u četiri izdvojene faze, izvodila je tvrtka Građevinar - Quélín prema projektu Zavoda za arhitekturu Arhitektonskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu – glavne projektantice Nives Mlinar, i projektanta konstrukcije Egona Lokošeka. Konzervatorsko-restauratorske radove izvodili su stručnjaci Hrvatskoga restauratorskog zavoda uz

zalaganje ravnatelja Ferdinanda Medera i Maria Brauna te naposljetku Tajane Pleše. Nadzor prvih triju faza sanacije i koordinaciju obnove provodila je, u ime Zavoda za obnovu Dubrovnika, Ivanka Jemo, nakon čega je nadzor do konačne prezentacije, preuzeo Studio Vetma d.o.o. Radove su kontinuirano pratili Sanja Radović, Zehra Lazníbat i Antun Baće iz Konzervatorskoga odjela u Dubrovniku, dok su arheološki nadzor vodile Ivona Dabrović i Ljiljana Kovačić iz Dubrovačkih muzeja, i

konzervatorica Marta Perkić. Koordinaciju su u ime investitora vodili Sanja Krželj i Andrija Tolja iz Zavoda za obnovu Dubrovnika, sve do 12. travnja 2016., kada je na zahtjev Dubrovačke biskupije izvršena primopredaja dokumentacije i radova na obnovi. Projektom iz 2000. godine u prizemlju i na prvom katu bilo je predviđeno postavljanje muzeja sakralne umjetnosti Dubrovačke biskupije, ali je u srpnju 2011., odlučeno da se ondje organiziraju radni prostori Biskupskoga ordinarijata.

Carletto Caliari, Sv. Ćiril papa, Sv. Sebastijan i Sv. Roko, druga polovica 16. st

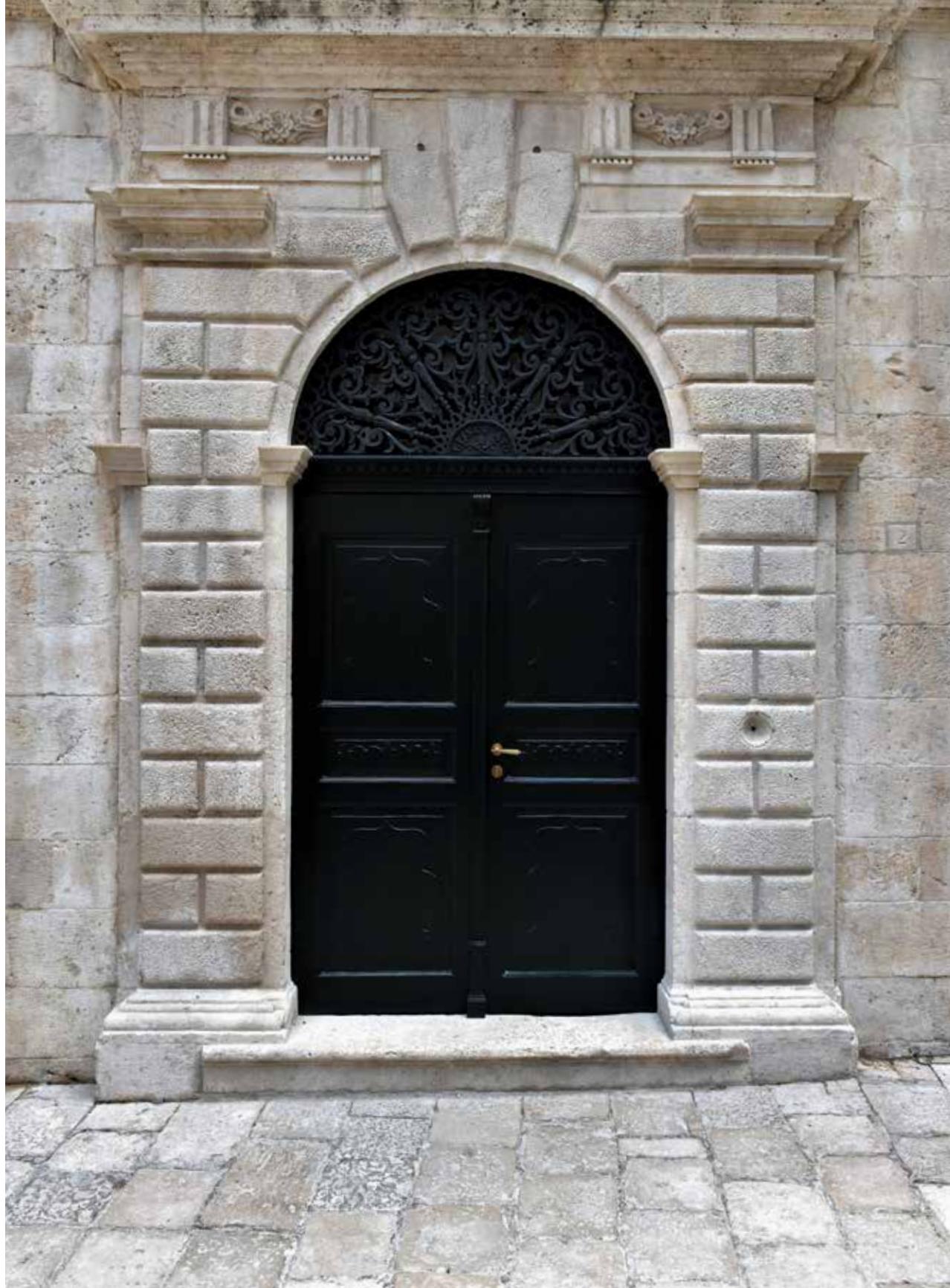

Sv. Katarina Sijenska,
ulje na platnu,
ovdje atribuirano Matteu
Ponzoniju-Pončunu
(1630-ih)

Neka su pitanja ostala otvorena, primjerice ono koje se tiče budućega funkcioniranja crkvice sv. Kuzme i Damjana. Naše mišljenje je da bi najbolje mogla služiti kao oratorij za sve one koji se, živeći u gradu ili dolazeći u nj, žele posvetiti molitvi neometani od svakodnevne turističke vreve koja, htjeli–nehtjeli, određuje dnevni ritam života katedrale preko puta. Ostaje da se dovrši obnova slikarija na stubištu. Jednako tako, valja postupno stvoriti mogućnosti svakodnevnog funkcioniranja pinakoteke koja je sada neformalno uređena (čak u osjetno većem opsegu od zamisli u prvoj nomenklaturi, odbačenoj planu) u novoobnovljenoj biskupskoj rezidenciji, za što će prethodno trebati obaviti još dosta restauratorskih zahvata na nizu važnih umjetinica koje su ovom prigodom mogle biti tek preventivno konzervatorski tretirane. Povrh svega, trebat će ukloniti restorane u neposrednoj blizini palače. Trgu između

prvostolnice i Biskupske palače treba vratiti staro dostojanstvo, jednako kao što južno renesansno pročelje Biskupije i crkve sv. Kuzme i Damjana treba otvoriti čistomu pogledu, u jednoj od najsugestivnijih gradskih ulica.

Završne poslove oko uređenja i opremanja Palače vodio je Studio Vetma. Izbor i postavu umjetnina dobio je u zadaću Joško Belamarić, uz svesrdnu pomoć Božene Popić-Kurtele i Ivana Viđena, dočim su završnu konzervatorsko-restauratorsku kampanju na umjetninama koje su izložene u palači vodili Žana Matulić Bilač, Joško Bogdanović, Denis i Marin Vokić, te Renata Andjus, s brojnim suradnicima i studentima restauracije u Dubrovniku i Splitu. Pozornost će, naravno, najviše izazvati slike koje su na uzoran način, tijekom niza godina, restaurirane u dubrovačkom odjelu Hrvatskog restauratorskog zavoda.

Francesco De Mura (1696–1782), Bogorodica s Djeteom, sv. Benediktom, sv. Maurom, sv. Placidom, sv. Skolastikom i sv. Eufrozinom

Kani se urediti lapidarij u prizemlju palače, gdje bi se izložio barem dio spomenika desetljećima pohranjenih u potkroviju dubrovačke katedrale, a koji su pronađeni tijekom 80-ih godina prošloga stoljeća u

istraživanjima njezina podzemlja i prostora Bunićeve poljane. Time bi se okrunio višegodišnji istraživačko-edukacijski projekt Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu i Gradske župe Gospe

Velike u Dubrovniku, pokrenut radi njihove stručne i znanstvene obradbe i prezentacije. Riječ je o preko tisuću ulomaka kamene plastike i više desetaka tisuća ulomaka zidnih slika koji su činili dio dekorativnoga programa prethodnica barokne prvostolnice, te ulomcima keramičkih, staklenih i metalnih predmeta, različite namjene, iz širega razdoblja od kasne antike do baroka.

Biskup Mate Uzinić (koji je preuzeo upravljanje Dubrovačkom biskupijom 19. ožujka 2011.) više je puta najavljivao povratak u Biskupsku palaču u povijesnoj jezgri, želeći se vratiti milenijskoj tradiciji svojih prethodnika koji su stolovali u neposrednoj blizini dubrovačke prvostolnice. Palača se danas, sa svojih 2000 m² bruto površine, ponovno vraća u funkciju u kojoj je bila tijekom zadnjih 170 godina. U jednome intervjuu koji je dao povodom proslave 300. obljetnice dovršetka izgradnje sadašnje barokne katedrale Gospe Velike (2013.) biskup je rekao: „Radujem se trenutku kada ću se kao biskup vratiti u povijesnu jezgru, u grad u zidinama, jer to nije samo fizički povrat,

nego i dijeljenje sudbine grada u kojem sam biskup. U Gradu još ima ljudi, ali Grad ipak nije ono što je bio. Oni koji su odgovorni – a između ostalih odgovoran je i dubrovački biskup – trebali bi učiniti sve da se stvar promijeni. Nemam nekih velikih mogućnosti osim podnijeti teret koji podnose i drugi stanovnici Grada i reći: Svojom prisutnošću u Gradu želim dijeliti vašu sudbinu.“ Želja da se institucija biskupa vrati u povijesnu jezgru, preko puta katedrale, potakla je i Zakladu Caboga Stiftung da

se značajnim sredstvima također uključi u obnovu, u skladu s načelima svoga djelovanja. Zaklada je prethodno sufinancirala obnovu palače u vlasnosti Biskupije u ulici Braće Andrijića 8, također na Pustijerni. Uređeni stanovi predani su na korištenje mladim liječnicima i profesorima koji rade u Općoj bolnici, odnosno u Klasičnoj gimnaziji, čime su i Biskupija i Zaklada pokazali u koliko mjeri promišljaju o socijalnim aspektima obnove spomenika u dubrovačkoj povijesnoj jezgri. Najvažnije od svih pitanja budućnosti dubrovačke povijesne jezgre jest rehabilitacija stanovanja, te čuvanje i rehabilitacija finoga tkiva svakodnevnih socijalnih, kulturnih i duhovnih interakcija u njoj. Povratak institucije biskupa u Grad, na svoje pravo mjesto, važan je signal u tom smjeru. Obnova Biskupske palače, prema najboljim standardima restauratorske teorije i prakse, golem je dobitak u održavanju života čitave dubrovačke povijesne jezgre, u integraciji "kamenoga grada" i "živoga grada".⁹

Joško Belamarić

⁹ Autor od srca zahvaljuje Ivanu Viđenu, poznavatelju dubrovačkih crkvenih prilika i povijesti umjetnosti u 19. i 20. stoljeću, koji mu je kolegialno i prijateljski pomagao da ovaj tekst doradi, providjevši ga pasusima o djelovanju biskupa Jederlinića i njegovih nasljednika.

Nadvratnik portala crkvice sv. Kuzme i Damjana

Literatura:

BERSA, JOSIP, *Dubrovačke slike i prilike (1800–1880)*, Matica hrvatska, Zagreb, 1941.; ponovno: *Dubrovačke slike i prilike (1800.–1880.)*, Matica hrvatska Dubrovnik, Dubrovnik, 2002.

BERITIĆ, LUKŠA, Ubikacija nestalih građevinskih spomenika u Dubrovniku II, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 12 (1960.), 61-84.

ČOSIĆ, STJEPAN, Dubrovački biskupi u 19. stoljeću, *Dubrave hrid* (Dubrovnik), II (1995.) 8, 12-13.

ČOSIĆ, STJEPAN, *Dubrovnik nakon pada republike (1808.-1848.)*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Dubrovnik, 1999.

ČOSIĆ, STJEPAN, Državna uprava u Dalmaciji i crkveni preustroj 1828./1830. godine, u: *Croatica Christiana Periodica*, 65, (2010.), 51-66.

ČOSIĆ, STJEPAN – VEKARIĆ, NENAD, *Dubrovačka vlastela između roda i države: salamankezi i sorbonezi*, Zagreb – Dubrovnik, 2005.

ČUČIĆ, VESNA, *Posljednja kriza Dubrovačke Republike*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku i Matica hrvatska Dubrovnik, Zagreb – Dubrovnik, 2003.

DEMOVIĆ, MIHO, *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od polovine XVII. do prvog desetljeća XIX. stoljeća*, JAZU, Zagreb, 1989.

FISKOVIĆ, CVITO, *Kultura dubrovačkog ladanja (Sorkočevićev ljетnikovac na Lapadu)*, Zavod za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku, Split, 1968.

FISKOVIĆ, CVITO, Dubrovnik u akvarelima Fedora Karačaja početkom 19. stoljeća, *Zbornik za narodni život i običaje*, knj. 49. (1983)

FISKOVIĆ, IGOR, Crkvica sv. Kuzme i Damjana u središtu Dubrovnika, *Dubrovnik*, 4, (1997), 261–275.

FISKOVIĆ, IGOR, Preobrazbe rječnika kamene ornamentike u Dubrovniku 16. stoljeća, u: *Renesansa i renesanse u umjetnosti Hrvatske*, ur. Jasenka Gudelj i Predrag Marković, Zagreb, 2008., 209-242.

GJUKIĆ – BENDER, VEDRANA, Doprinos roda Sorkočevića spomeničkoj baštini Dubrovnika, u: *Luka i Antun Sorkočević, diplomati i skladatelji*. Katalog izložbe, ur. Pavica Vilač, Dubrovački muzeji 2014, 280-304.

GRUJIĆ, NADA, Dubrovnik – Pustijerna. Istraživanja jednog dijela povjesnog tkiva grada, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 10, Zagreb, 1986, 7–39.

GRUJIĆ, NADA, *Kuća u Gradu*, Matica hrvatska – ogrank Dubrovnik, Dubrovnik, 2013.

GUDELJ, JASENKA – ANITA RUSO, Tiskani renesansni traktati o arhitekturi u Dubrovniku, *Peristil* 56 (2013), 43-56.

HORVAT-LEVAJ, KATARINA, *Barokne palače u Dubrovniku*, Institut za povijest umjetnosti – Zavod za povijesne znanosti HAZU, Zagreb – Dubrovnik, 2001.

HORVAT-LEVAJ, KATARINA, Tommaso Napoli u Dubrovniku, u: *Umjetnički dodiri dviju jadranskih obala u 17. i 18. stoljeću*, zbornik radova, uredili Vladimir Marković i Ivana Prijatelj-Pavičić, Književni krug Split, Split, 2007, 31–52.

HORVAT-LEVAJ, KATARINA, Nadbiskupska palača – zaboravljeni spomenik dubrovačke barokne arhitekture, u: *Sic ars deprenditur arte, Zbornik u čast Vladimira Markovića*, (ur.) Sanja Cvetnić, Milan Pelc, Daniel Premerl, Zagreb, 2009, 265-288.

Izvještaji Hrvatskog restauratorskog zavoda, Dubrovnik, *Palača Sorkočević (Biskupska)*, 2008., 2009., 2011., 2012., 2013., 2014., 2015., 2016.

JANEKOVIĆ-RÖMER, ZDENKA, *Okvir slobode. Dubrovačka vlastela između srednjovjekovlja i humanizma*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Zagreb – Dubrovnik, 1999.

KOVAČIĆ, SLAVKO, Dubrovačka metropolija tijekom višestoljetne krize, do ukidanja i preustroja dotadašnje nadbiskupije u sadašnju dubrovačku biskupiju u travnju 1830., u: *Tisuću godina uspostave Dubrovačke (Nad)biskupije*, zbornik radova, Biskupski ordinarijat u Dubrovniku, (ur.) Želimir Puljić i Nediljko Ančić, Dubrovnik, 2001, 253-274.

LAZAREVIĆ, IVANA, *Vlasteoske kuće u gradu Dubrovniku 1817. godine*, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Zagreb – Dubrovnik, 2014.

Luka i Antun Sorkočević, diplomati i skladatelji. Katalog izložbe, ur. Pavica Vilač, Dubrovački muzeji 2014.

LUPIS, VINICIJE, Antun Sorkočević – dubrovački političar, književnik i glazbenik, u: *Luka i Antun Sorkočević, diplomati i skladatelji*. Katalog izložbe, ur. Pavica Vilač, Dubrovački muzeji 2014, 148-167.

MAIXNER, RUDOLF, O akademiji Miha Sorkočevića, u: *Građa za povijest književnosti hrvatske*, 23 (1952.), 57–67.

MARKOVIĆ, VLADIMIR, *Kuća i prostor grada u Dubrovniku nakon potresa 1667. godine*, Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 14 (1990), 137–149..

MARKOVIĆ, VLADIMIR, Slikarstvo, u: *Zlatno doba Dubrovnika*, katalog izložbe, Zagreb – Dubrovnik, 1987.

MARKOVIĆ, VLADIMIR, Elaborat istraživanja Palača Sorkočević (Biskupska) Dubrovnik, Zavod za restauriranje umjetnina, Zagreb, 1993.

Obnova Dubrovnika – Katalog radova u spomeničkoj cjelini Dubrovnika od 1979. do 2009., ur. Ivanka Jemo i Nada Brigović, Zavod za obnovu Dubrovnika, Dubrovnik 2009.

PEKOVIĆ, ŽELJKO, Povijest ulice „Sub varicos“ u Dubrovniku, *Peristil* 35/36 (1992/93), 25-32.

PIPLOVIĆ, STANKO, Javne gradnje u Dubrovniku za austrijske uprave, u: *Građa i prilizi za povijest Dalmacije*, 18, (2002.), 315-392.

PRIJATELJ, KRUNO, Neki problemi o slikama i oltarima u samostanu Male braće u Dubrovniku, u: *Samostan Male braće u Dubrovniku*, Zagreb – Dubrovnik, 1985.

PULJIĆ, ŽELIMIR – VIDOVIĆ, MILE (ur.), *Josip Marija Carević (1883.-1945.) biskup dubrovački*, Biskupski ordinarijat Dubrovnik – Matica hrvatska Metković, Dubrovnik – Metković, 2002.

RADELJ, PETAR MARIJA, *Nastavak obnove dubrovačke Katedrale (Studija stanja, potrebnih promjena i mogućih zahvata)*, Zagreb, 2011. (elaborat, 3. izdanje)

STOŠIĆ, JOSIP, Prikaz nalaza ispod katedrale i Bunićeve poljane u Dubrovniku, u: *Arheološka istraživanja u Dubrovniku i dubrovačkom području*, Zagreb: Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, 1988., 15-38.

ŠIMIĆ, IVAN (ur.), *Šematizan Dubrovačke biskupije*, Biskupski ordinarijat, Dubrovnik, 2011.

ŠULIĆ, VERONIKA, *Zidno slikarstvo grada Dubrovnika: pregledni katalog*, Hrvatski restauratorski zavod, Dubrovnik, 2016.

ŠUNDRIĆA, ZDRAVKO, *Tajna kutija dubrovačkog arhiva*, sv. II., Zagreb – Dubrovnik, 2009, 333–401.

TRŠKA MIKLOŠIĆ, TANJA, Obnove nadbiskupskih posjeda u Dubrovniku u vrijeme nadbiskupa Giovannija Vincenza Lucchesinija (dubrovački nadbiskup od 1689. do 1693.), *Peristil*, LVI (2013), 143-154.

TUKSAR, STANISLAV, Glazbena ostavština Luke i Antuna Sorkočevića, u: *Luka i Antun Sorkočević, diplomati i skladatelji*: u *Luka i Antun Sorkočević, diplomati i skladatelji*. Katalog izložbe, ur. Pavica Vilač, Dubrovački muzeji 2014, 170-178.

[UZINIĆ, MATE], Biskupove radosti i brige (intervju), *Naša Gospa – list katedralne župe Dubrovnik*, XIX (2013.) 48, 16-21.

VEKARIĆ, NENAD, *Vlastela grada Dubrovnika*, 6. Odabrane biografije (Pi – Z), Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Zagreb – Dubrovnik, 2015.

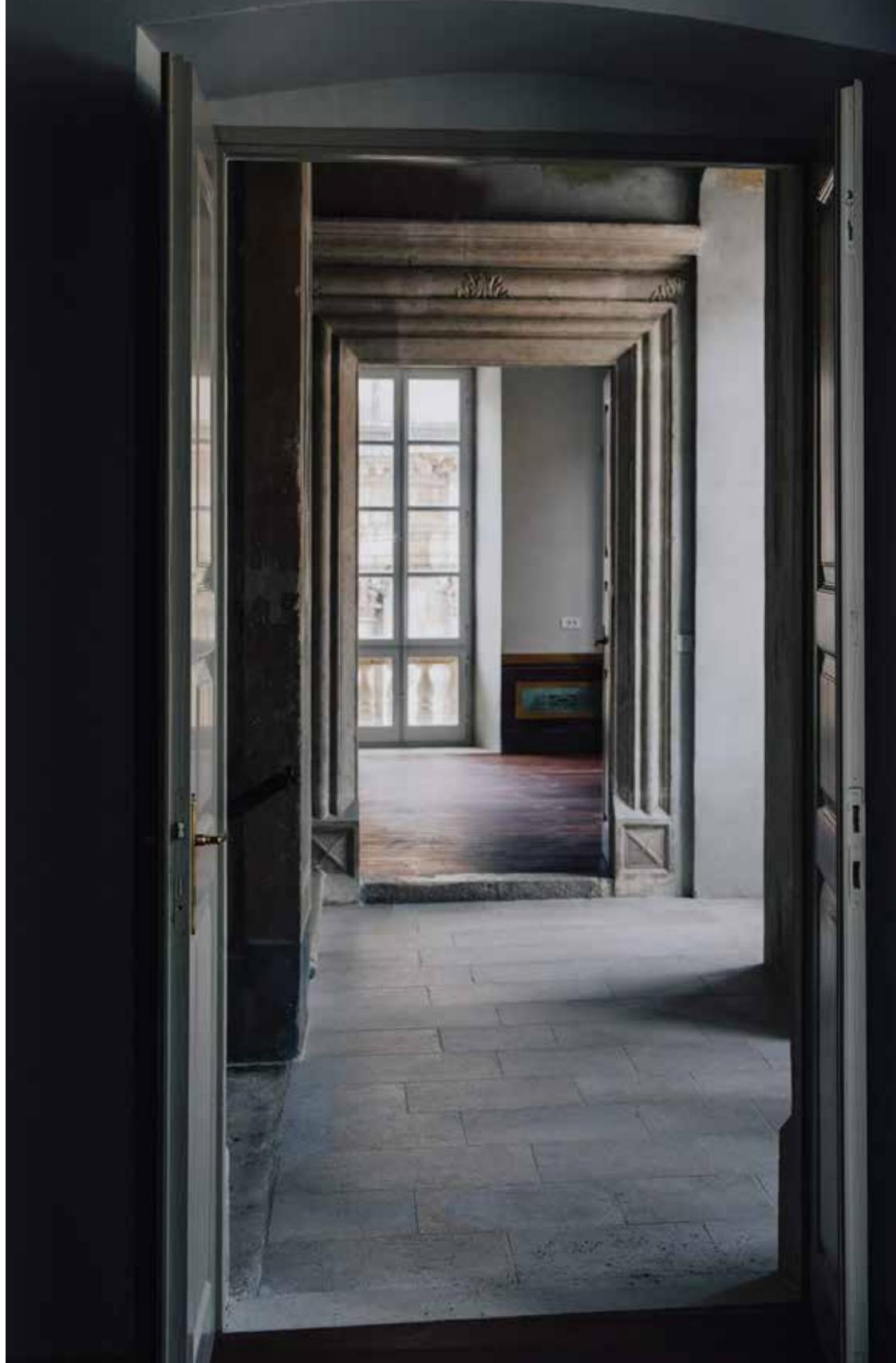
VEKARIĆ, NENAD, O rodu Sorkočevića, u: *Luka i Antun Sorkočević, diplomati i skladatelji*: u *Luka i Antun Sorkočević, diplomati i skladatelji*. Katalog izložbe, ur. Pavica Vilač, Dubrovački muzeji 2014, 60-74.

VIĐEN, IVAN, Katedrala od pada Dubrovačke Republike do Drugoga svjetskoga rata u: *Katedrala Gospe Velike u Dubrovniku*, Institut za povijest umjetnosti – Gradska župa Gospe Velike, Dubrovnik-Zagreb, 2014., 443-475.

VITELLESCHI, LORENZO, *Povijesne i statističke bilješke o dubrovačkom okrugu, prikupio okružni inženjer Lorenzo Vitelleschi, Dubrovnik, 1827.*, [2002., prir. Vinicije B. Lupis]

VOJNOVIĆ, LUJO, *Pad Dubrovnika. Knjiga prva (1797.–1806.)*, Zagreb 1908.; drugo izdanje: nakladnička kuća Fortuna, Zagreb, 2009.

VUKIĆ, KREŠIMIR (ur.), *Religioni et bonis artibus (Građa za spomen knjigu Biskupskoga sjemeništa 1851.-1991. i Klasične gimnazije Ruđera Boškovića 1948.-1996.)*, Dubrovnik-Zagreb, 1996.

Biskupska palača u Dubrovniku

Izdavač: Dubrovačka biskupija

Za izdavača: mons. Mate Uzinić

Urednik: Ivan Vidén

Autor teksta: Joško Belamarić

Autori fotografija: Dean Tošović, Božidar Gjukić,

Joško Belamarić, Josip Berner, Joca Boar

Lektura: Sandra Rossetti Bazdan

Grafičko oblikovanje: Linear Studio, Dubrovnik

Tisk: Alfa-2, Dubrovnik

Naklada: 500 primjeraka

Dubrovnik, srpanj 2018.

ISBN: 978-953-7700-10-2

CIP broj dostupan u računalnom Skupnom katalogu

hrvatskih knjižnica pod brojem 580199007

ISBN 978-953-7700-10-2

Dubrovnik, 2018.